

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 586 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining innovatsion pedagogik kompetentligini rivojlantirish mexanizmi	10
Mirzaraxonova Maftuna Ibroximjon qizi	
Elementlarini integratsiya qilish: nazariy va amaliy yondashuv	13
Ne'matov Karimjon Shavkat o'g'li	
O'qish savodxonligi darslarida kitobxonlik kompetensiyasini rivojlantirishning innovatsion yondashuvlari ...	19
Mahmudova Shoirra Shavkat qizi	
O'zbek milliy musiqasi asosida talablarda estetik did va ijro madaniyatini rivojlantirish metodikasi.....	25
Gadoyeva Muborak Jumaqulovna	
O'quvchilarning yozuv kompetensiyasini baholash mezonlarini takomillashtirish masalalari.....	30
Abdurashidova Xafiza Abdurashidovna	
Xurshid Do'st Muhammad qissalarida rivoyatchi strategiyasi.....	34
Uzoqova Nargiza Yuldosh qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirishda innovatsion texnologiyalarining ahamiyati	37
Eshpulatov Shakir Nabiyevich, Ahrorova Ozoda Amriddinovna	
"Xonada o'simliklarni o'stirish" intellekt xaritasi (Mind Map) yordamida o'quvchilarda ekologik tarbiya va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish	41
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlarning tashkiliy-pedagogik jihatlari.....	46
Joldasov Ixtiyor Suyundikovich	
Boshlang'ich sinflarda iqtisodiy tarbiyani shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari	50
N. Asadov	
Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda kreativ kompetentlik va kasbiy muvaffaqiyat o'rtasidagi bog'liqlik mezonlari.....	53
G. Xamidova	
Gamifikatsiya elementlarining bakalavr talabalarini raqamli resurs yaratishga motivatsiyasiga ta'siri	56
Maxkamova Dilshodaxon Xabibjon qizi	
The Influence of Family Parenting Style on the Formation of Primary School Students' Personality	59
Berdiyeva Mohloroyim Mirzohid qizi	
Noto'liq oilalardagi onalarning tarbiyaviy uslublari va farzandlarining ijtimoiy-psixologik moslashuvi (O'zbekiston namunasida).....	64
Ismoiljonov Ravshan Baxtiyor o'g'li	
Raqamli pedagogika sharoitida interfaol ta'lim metodlari asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish.....	69
Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna, Bekmuratova Muhayyo Uralbayevna	
Matematika ta'limida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning metodik asoslari.....	73
Mirzayeva Shahlo, Qodirova Muattar Ithom qizi, Rovshanova Yulduz Shovkat qizi	
O'qishga motivatsiya tushunchasi uning nazariy-psixologik tahlili.....	77
Azimova Rushana Zokirjon qizi	
Oliy ta'lim talabalarida akademik prokrastinatsiyaning prediktorlari: akademik motivatsiya, umid va shaxs xususiyatlari	81
Shodiboyev Shohruh Shuhrat o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi markazlar integratsiyasini ta'minlash metodikasi.....	86
Qahhorova Sevara Alimardonovna	
O'quvchi-yoshlarni virtual olam ta'siridan himoya qilishning nazariy asoslari.....	90
Isayeva Gulii Parpiyevna, Ravshanov Umidjon Abdiqodir o'g'li	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik tafakkurni oshirishda mantiqiy masalalarning o'rni	93
<i>Xilvatova Go'zal Sultonovna</i>	
Pedagogika tarixini o'qitishda talabalarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish	97
<i>Jurayev Bobomurod Tojiyevich</i>	
Bolalarda ona tilida tinglash hissini rivojlantirish usullari	101
<i>Nurmatova Muxlisa Akmal qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshirish (Kahoot, Quizlet va Moodle platformalari misolida)	106
<i>Yusupova Shahnoza Abduxafizovna</i>	
Sport maktablarida 16–18 yoshli nayza uloqtiruvchi sportchi-qizlarda portlovchi kuchni rivojlantirish	111
<i>Tursunova Surayyo Botir qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashda "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlari: amaliyot tahlili	115
<i>Gaffarov Azizjon Muhammadsaidovich</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarining faoliyatini samarali tashkil etishning nazariy jihatlarini (Learning outcomes) asosida	124
<i>Rabbimova Shaxnoza Soyib qizi</i>	
Bo'lg'usi o'qituvchilarda axloqiy madaniyat fazilatlarini qaror toptirishning pedagogik mexanizmlari	128
<i>G'aniyeva Sayyora Saidmurod qizi</i>	
Yengil atletikachilarning musobaqa jarayonida tibbiy-pedagogik monitoringini takomillashtirish	132
<i>Mamadaliyev Abror Akbarjonovich</i>	
Sun'iy intellekt yordamida rus tilini o'qitish va uning samaradorligi	137
<i>Yagafarova Nazilya Rafailovna, Nazarov Sardor, Onorboyev Kamronbek</i>	
O'quvchilarda ilmiy dalillarni tahlil qilish va xulosa chiqarish kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	142
<i>Baymurotova Mukaddas Xamdorovna</i>	
Ilmiy muxokamalarda pragmatik kompetentlikning roli	150
<i>Eshbo'riyeva Aziza Muhiddinovna</i>	
Talabalarda kognitiv-pragmatik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning mazmuni	155
<i>To'rabekova Aziza Mirzabek qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda motivatsiyani shakllantirishda interaktiv metodlarning o'rni	159
<i>Qamchibekova Roziyaxon Xasanboy qizi</i>	
Проблема разграничения понятий "концепт" и "понятие" в современной лингвистике: лингвосомиотический и когнитивно-дискурсивный анализ	164
<i>Якунина Ангелина Алишеровна</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida amaliy bezak san'ati naqsh elementlarini raqamli qayta ishlash va arxivlashtirish	169
<i>Jabbarov Rustam Ravshanovich</i>	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining yozuv kompetensiyasini rivojlantirishda Design Thinking texnologiyasining metodik imkoniyatlari	176
<i>Amanbayeva Oydin Urazali qizi</i>	
Tez qalamchizgi mashqlarida psixologik-pedagogik yondashuvlarning ahamiyati	181
<i>Suyunov Navro'z Alisher o'g'li</i>	
Innovatsion yondashuv orqali bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini rivojlantirish konsepsiyasi	186
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i>	
Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari	190
<i>Jumanova Xafiza Xoliqulovna</i>	
Samarqand arxitektura-qurilish instituti va shahar infratuzilmasi rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik (1950–1990-yillar)	195
<i>Abulqosimova Dildora Asrorovna, O'ralov Sodiqjon</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bolalar ta'limida ikkilamchi cheklovlarni kamaytiruvchi ta'lim texnologiyalari	199
<i>Qo'ziyeva Shahnoza Muhammadsoli qizi</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	O'quvchilarda milliy g'oya va mafkurani rivojlantirishda mumtoz musiqaning o'rni va ahamiyati ..... 202 Baymanova Feruza Abralovna
	Ommaviy jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil etishning pedagogik asoslari ..... 207 Xayitova Ulfatoy Tursunovna
	Yuqori sinf o'quvchilarida ijtimoiy faollikni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari ..... 211 Turg'unboev Sirojiddin Faxriddinovich
	Muhandislik ta'limida Bernulli va Puasson taqsimotlarini texnologik jarayonlar misolida o'qitish metodikasi... 216 Qo'ziboyeva Nozima Yoqubjon qizi, Maxmanazarov Sardor Toirjon o'g'li, Saydullayev Asadbek Xayrullo o'g'li
	Психолого-педагогические основы обучения теме “производная” в курсе алгебры и начал анализа президентской школы ..... 225 Шахноза Холмуродова Зоир кизи
	O'qish savodxonligi darslarida Bloom taksonomiyasi va 4K kompetensiyalarining integrativ modeli ..... 234 Farsaxonova Mastura Jalol qizi
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini baholash mezonlari va monitoring tizimini takomillashtirish: indikatorlar asosidagi boshqaruv modeli ..... 241 Jo'rayeva Dilrabo Kamoliddin qizi
	Maxsus mashqlar yordamida start tezligini oshirish metodikasi ..... 244 Sitora Elova Axmatqulovna, Panjiyeva Gulzoda Eshdaviyat qizi
	Amudaryo foreli (<i>Salmo trutta oxianus</i>) O'zbekiston hududida tarqalishi va ekologiya ta'siri..... 248 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xolmo'minova Sevinch Sirojiddinova, Qurbonazarova Marjona Zokirovna
	Suv va quruqlik muhitiga moslashgan amfibiyalarda adaptatsiya xususiyati ..... 251 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Axmamatova Feruza Shamsiddin qizi, Qo'ldoshova Ruxshona Navro'z qizi
	O'zbekistonda tarqalgan kaptarsimonlar xilma-xilligi, ularni tarqalishi, biologik xususiyatlari va amaliy ahamiyati ..... 255 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xolmo'minova Jasmina Baxtiyor qizi, Saidova Dilnoza Rustamovna
	Surxondaryo viloyatidagi qo'lqanotlilar turlarining morfologik tasnifi va hududiy farqlari ..... 259 Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Yarashova Sarvara Islomovna, Bahromova Shahzoda Abduqodirovna
	Игровые технологии как средство активизации коммуникативной деятельности учащихся на занятиях по русскому языку ..... 267 Халикова Гульбахор Исановна
	Yoshlarni pedagogik kasbga yo'naltirish ishlarini o'rganishning konseptual va metodologik asoslari ..... 270 Matkarimova Muxabbat Abuovna
	O'qish savodxonligini baholovchi topshiriqlar turlari ..... 277 Rasulova Mushtariybonu
	Qoraqalpog'istonning shimoliy tumanlaridagi bolalarda tashqi nafas olish tizimi xususiyatlari ..... 281 Orazbaeva Navbaxor Mratbaevna
	“Kompyuter tarmoqlari” fanini o'qitishda dasturiy-didaktik vositalardan foydalanish ..... 285 Muqimov Shahzodbek Ixtiyor o'g'li
	Yangi O'zbekiston: yangilanish va taraqqiyot omillari (Qashqadaryo viloyati misolida)..... 288 Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, Safarova Sevara Saloxiddinovna
	Raqamli ta'lim strategiyalaridan foydalanib o'qish samaradorligini oshirish ..... 294 Narzullayeva Gulzira Xayrullo qizi, Abdusottarova Farog'at Olimjon qizi
	Oliy ta'limda “Zoologiya” kursini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish (“umurtqali hayvonlar” misolida)..... 299 Xonnazarova Mamlakat To'lqinovna
	Oliy ta'lim muassasalarida ommaviy sportni rivojlantirish strategiyalari ..... 303 Xudoyberganov Javlonbek Soatboy o'g'li
	Accommodating a Teenage English Learner With Tourette-Related Stammering in Uzbekistan State Multilevel Test Preparation: A Single-Case Study ..... 307 Yulduz Sultanova
	Yengil atletikada to'siqlar osha yugurish texnikasini takomillashtirish va o'rgatish uslubiyati ..... 313 Chariyev Ulug'bek Abdujabbarovich, Radjabov Jaxongir Furkatovich

The Interaction of Language and Culture in Intercultural Conflict Communication	317
<i>Gulnoza Khushnazarova</i>	
O'smir shaxsida o'zini o'zi tushunish psixologik muammo sifatida.....	321
<i>Mahmudov Abdurasul</i>	
O'quvchilar nutqida milliy-madaniy leksik birliklarni qo'llashga o'rgatishda semantikashtirish	325
<i>Tursunova Javhar Bakir qizi</i>	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich ta'limda matematik madaniyatni shakllantirish: Qori Niyoziy merosi asosida.....	329
<i>Axmedova Nargiza Toychibekovna</i>	
A2 darajadagi o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda adaptiv yondashuvning roli	333
<i>Nezametov Zuxra Axmadovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalashning nazariy asoslari.....	336
<i>Axmatov Ibrohimjon Furqat o'g'li</i>	
Voyaga yetmaganlar profilaktikasida maktab, oila va mahalla hamkorligining zamonaviy holati va diagnostikasi	340
<i>Japparbergenova Indira Bayramovna</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarining ijtimoiy va intellektual kompetensiyalarini rivojlantirishni pedagogik tizimini takomillashtirish	344
<i>Amankosova Dinara Gabitovna</i>	
Innovatsion usullar vositasida maktabgacha yoshdagi duduqlanuvchi bolalar nutqini rivojlantirish.....	348
<i>Mamatova Aziza Bo'riboevna</i>	
Dzyudoning olimpiya o'yinlaridagi o'rni va ahamiyati	353
<i>Jaxongir O'razbayev Temur o'g'li</i>	
Umumta'lim maktab o'quvchilarida milliy va umuminsoniy qadriyatlarga integratsiyalashgan harbiy tarbiyaning ilmiy-nazariy asoslari.....	356
<i>A'zamov Inom Salimjonovich</i>	
The Role of Digital Platforms in Developing Students' Independent Learning Competency.....	360
<i>Jo'rayeva Zamira Ishmuminovna, Uraqova Shaxlo Turdiyevna</i>	
Shaxsiy ta'lim trayektoriyasi tushunchasining pedagogik-psixologik mohiyati	365
<i>Toshpo'latov Olim Panjiyevich</i>	
"Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat markazlarining ta'lim jarayonlarini tashkil etish	370
<i>Bektemirova Asilabonu Akmal qizi</i>	
Kreativ ta'lim texnologiyalari asosida talabalarda innovatsion kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	374
<i>Sariboyev Nurali Abdunazarovich</i>	
Bolalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar va yosh xususiyatlari	378
<i>Erkinboyev Muhammadqodir Nodirbek o'g'li</i>	
Tasviriy san'at darslarida eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish.....	383
<i>Xushvaqtov Abror Doniyor o'g'li</i>	
Raqamli ta'lim muhitida zamonaviy o'qitish metodlari va interaktiv texnologiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	387
<i>Murodova Dilafro'z Matmurod qizi, Sattarova Bibijon Muzaffar qizi, Bekmurodova Muhayyo Uralbayevna</i>	
Kredit-modul tizimida o'quv-me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish borasidagi milliy va xorijiy tajribalar	391
<i>Aralova Maxsuma Abdurahmonovna</i>	
Yuqori sinf o'quvchilariga chet til o'qitish va o'rgatishda motivatsiyaning o'rni xususida.....	396
<i>Atadjanova Shaxnoz Abbasovna, Ismoilova Feruza Salimjon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda innovatsion metodlar	400
<i>Axmedova Fayziniso Otabek qizi</i>	
Bo'lajak pedagoglarning uzluksiz amaliy faoliyatida professional salohiyatini rivojlantirish yo'llari	403
<i>Habibullayeva Muxlisaxon Yorqinjon qizi</i>	

Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak texnologiya o'qituvchilarining PR kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi.....	406
<i>J. B. Jumabayev</i>	
Raqamli pedagogika sharoitida interfaol ta'lim metodlari asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish.....	412
<i>Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna, Bekmuratova Muhayyo Uralbayevna</i>	
Biologiya ta'lim jarayonida ilg'or hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash.....	416
<i>Mo'minov Dilshod Yaxshiboy o'g'li</i>	
Oliy ta'limda masofaviy ta'limning pedagogik-psixologik xususiyatlari	420
<i>Mutalibova Muqaddasxon Abdunabi qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda raqamli platformalar orqali kiberxavfsizlik madaniyatini shakllantirish	423
<i>Nazaratova Dilshoda Umarali qizi, Saminjonova Sevaraxon Axmadjon qizi, Abdihakimova Muqaddas Fahridinova, Matsapayeva Nigora Satbay qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining etnopedagogik kompetentligini shakllantirishda milliy hunarmandchilik va xalq amaliy san'atining didaktik imkoniyatlari	428
<i>Pardayeva Gulchexra Safarovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari	432
<i>Qipchaqova Sevinchxon Farxodjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim boshqaruvida ERP tizimlarini integratsiyalashning proaktiv modeli.....	436
<i>Raxmatillayev Oyatillo Zikrillayevich</i>	
Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi markazlarni tashkil etish va loyihalashtirish	439
<i>Sadikova Shoista Akbarovna, Yangiboyeva Salomat Samandarovna, Yangiboyeva Sevinch Samandarovna</i>	
Milliy hunarmandchilik buyumlarini yasash orqali o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish	442
<i>Xayitov Jonibek Xolboboyevich, Nabijonova Nilufar Nabijon qizi</i>	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	446
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Сравнительно-типологический анализ юмора и гуманизма в творчестве Гафура Гуляма и Марка Твена.....	451
<i>Абдумунинова Махлиё</i>	
Особенности фонетико-фонематической речи (качественные и количественные) у младших школьников с речевыми расстройствами.....	453
<i>Заирова Н. Б.</i>	
Informatika ta'limida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning metodik asoslari	459
<i>Toshmurodova Gulsevar Bekmurod qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash samaradorligini oshirishda innovatsion hamkorlik modelining ahamiyati	464
<i>Jo'rayeva Mohigul Avazbek qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda boshqaruv mexanizmlarining samaradorligi	468
<i>Nazirova Guzal Malikovna</i>	
Oilada bolani tarbiyalashning innovatsion yondashuvlari va ularning samaradorligi.....	474
<i>Sultonova Nurxon Anvarovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy moslashuvni ta'minlashda rivojlantiruvchi muhitning ahamiyati...	478
<i>Valijonova Bibirobiyaxon Numonjon qizi</i>	
Raqamlashtirish muhitida o'smirlarning o'zini o'zi anglashining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	482
<i>Ortiqova Malika Odiljon qizi, Xolbekova Dinora Faxriddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika ta'limida innovatsion yondashuvlar asosida fikrlash kompetensiyalarini shakllantirish.....	486
<i>Ermamatova Maftuna Ermamatovna, Shamsiyeva Mohinur Kaxramonovna</i>	
"Lifelong learning" konsepsiyasi asosida bo'lajak o'qituvchining shaxsiy sifatlarini rivojlantirish mexanizmlari	490
<i>Hakimova Nargiza Supxonovna</i>	
Barqaror transport tizimlarini loyihalash kompetentligining tuzilmasi: komponentlar, mezonlar va indikatorlar.....	495
<i>Abduraxmanov Ravshan</i>	

Generativ sun'iy intellekt vositalarining oliy ta'lim talabalarining tanqidiy tafakkuriga ta'siri	500
<i>Ikromov Oybek Ibrogimovich</i>	
Efferent afaziya nutq nuqsoni bo'lgan bemorlar bilan olib boriladigan logopedik rehabilitatsiya ishlar tizimi ..	505
<i>Turdaliyeva Shahlo Husnitdinovna</i>	
Autizm sindromli bolalar bilan ishlashda pedagog va oila hamkorligini ta'minlash mexanizmlari	510
<i>Babayeva Azizabonu Hamidjon qizi</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda nutqiy muloqotni rivojlantirishning ilmiy-uslubiy yondashuvlari	515
<i>Muhammadjonova Dilafuz Farhodjon qizi</i>	
Ijtimoiylashuvning pedagogik kategoriya sifatida rivojlanishining mazmuni va dinamikasi	519
<i>Madayeva Muqaddas Baxtiyor qizi, Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Globalashuv sharoitida talaba-yoshlarning intellektual migratsiyadagi o'rni.....	526
<i>Eshonjonov Bobir Zafarjonovich</i>	
O'smir qizlarda qad-qomat shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar	530
<i>Uraimov Sanjar Ro'zmatovich, Abdullayeva Maxbuba</i>	
O'qish savodxonligini rivojlantirishda matn bilan ishlashning didaktik imkoniyatlari	534
<i>Qayumova Shoxsanam To'liqin qizi</i>	
Harbiy xizmatchilarni fuqarolik jamiyatiga ijtimoiy-psixologik reintegratsiya qilish jarayonida zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etishning pedagogik-psixologik mexanizmlari va determinantlari	538
<i>Ikmattullayev G'. Z.</i>	
Raqamli muhitda kechiktirish (prokrastinatsiya) odatlari va ularning shaxsiy moliyaviy qarorlar sifatiga ta'siri.....	544
<i>Sultanova Saida Muhiddin qizi, Nematova Mahliyo Solijon qizi</i>	
Yoshlar ijtimoiylashuvi jarayonida oila va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari.....	548
<i>Sultanova Saida Muhiddin qizi, Musajonov Ulug'bek Ro'ziboy o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida mediaresurslardan foydalanish orqali o'quvchilarning fikrlash faolligini oshirish.....	551
<i>Bozorboyeva Muhabbat Tohirjon qizi</i>	
Adabiyot darslarida loyiha asosida ta'lim texnologiyalarini qo'llashning didaktik va metodik asoslari (5-sinf misolida)	556
<i>Azimjonova Shahnoza Dilshodbek qizi</i>	
4K modelini rivojlantirishda "Teskari sinf" (Flipped Classroom) texnologiyasining o'rni va ahamiyati	562
<i>Doniyorova Dildora Nuritdin qizi</i>	
4S festivali orqali Prezident maktablari pedagog va hodimlarida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish	566
<i>Ibragimov Shuhratbek</i>	
Ergashgan qo'shma gapli maqollarning komponental xususiyati.....	571
<i>Xoliqova Nasiba Anvar qizi</i>	
Как через счёт и движение формировать здоровье с точки зрения педагогики восточного возрождения	574
<i>Алиходжаева Р., Калауова М.</i>	
Kurashchilarda musobaqa davrida stressga chidamlilikni shakllantirish	578
<i>Umadurdiyev Bahodir Xolmamatovich, Komilov Aziz Xoshimovich</i>	
Значение педагогической культуры в решении проблем подготовки преподавателей русского языка в высшем образовании	581
<i>Худайбердиева Дильфуза Мухтаровна</i>	

BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA MEDIARESURLARDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNING FIKRLASH FAOLLIGINI OSHIRISH

Bozorboyeva Muhabbat Tohirjon qizi
 Jizzax davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'lim jarayonida mediareсурlardan foydalanish orqali o'quvchilarning fikrlash faolligini oshirish masalasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda media-pedagogika nazariyasi, kognitiv faollik konsepsiyasi hamda konstruktivistik ta'lim yondashuvlari asosida mediareсурslarning boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi o'rni o'rganilgan. Mavjud adabiyotlar tahlili, mediareсурlar tasnifi hamda ulardan ta'lim jarayonida samarali foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari ilmiy asosda yoritilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, maqsadli tanlangan va metodik jihatdan to'g'ri tatbiq etilgan mediareсурlar o'quvchilarning kognitiv faolligini sezilarli darajada oshiradi, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi hamda ta'lim motivatsiyasini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: mediareсурlar, fikrlash faolligi, boshlang'ich ta'lim, kognitiv faollik, media-pedagogika, konstruktivizm, tanqidiy fikrlash, ta'lim texnologiyalari.

Abstract: A scientific and theoretical analysis of enhancing students' cognitive activity through the use of media resources in primary education is presented. Based on media pedagogy theory, concepts of cognitive activity, and constructivist learning approaches, the role of media resources in developing critical and creative thinking among primary school students is examined. A review of existing literature, the classification of media resources, and the pedagogical conditions for their effective use in the educational process are scientifically substantiated. The results indicate that purposefully selected and methodologically well-applied media resources significantly increase students' cognitive activity, develop independent thinking skills, and contribute to strengthening educational motivation.

Key words: media resources, cognitive activity, primary education, media pedagogy, constructivism, critical thinking, educational technologies.

Аннотация: Представлен научно-теоретический анализ повышения познавательной активности учащихся посредством использования медиаресурсов в начальном образовании. На основе теории медиапедагогика, концепций когнитивной активности и конструктивистских подходов к обучению рассматривается роль медиаресурсов в развитии критического и творческого мышления учащихся начальной школы. Освещены анализ существующей литературы, классификация медиаресурсов, а также педагогические условия их эффективного применения в образовательном процессе. Результаты показывают, что целенаправленно подобранные и методически грамотно применяемые медиаресурсы значительно повышают познавательную активность учащихся, формируют навыки самостоятельного мышления и способствуют усилению учебной мотивации.

Ключевые слова: медиаресурсы, познавательная активность, начальное образование, медиапедагогика, конструктивизм, критическое мышление, образовательные технологии.

KIRISH

Zamonaviy axborot jamiyatida ta'lim tizimi tub o'zgarishlarga duchor bo'lmoqda. Raqamli texnologiyalar va ommaviy axborot vositalarining hayotimizning barcha sohalariga kirib borishi bilan birga, ta'lim jarayoni ham yangi metodologik yondashuvlarni talab qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning fikrlash faolligini shakllantirishda mediareсурlardan foydalanish dolzarb masalaga aylanib bormoqda.

Jahon ta'lim amaliyotida mediareсурlardan pedagogik maqsadlarda foydalanish XX asrning 60–70-yillarida Marshall McLuhan tomonidan "Tushunish mediasi" asarida ilmiy asoslab berilgan bo'lib^[1], keyinchalik Len Masterman, David Buckingham kabi olimlar tomonidan media-pedagogika nazariyasi sifatida to'ldirilgan. O'zbekistonda esa bu yo'nalish nisbatan yangi bo'lib, raqamli ta'lim platformalarining keng joriy etilishi bilan amaliy ahamiyat kasb etmoqda^[2].

Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, boshlang'ich sinf o'quvchilari (6–10 yosh) o'zlarining kognitiv rivojlanishining sezgir davridadir. Bu davrda mediaresurslarning to'g'ri qo'llanilishi nafaqat bilim berish, balki fikrlash madaniyatini, analitik qobiliyatlarni va ijodiy potensialni shakllantirishga xizmat qiladi. Ammo tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, ko'plab maktablarda mediaresurslar didaktik vosita sifatida emas, balki faqat ko'rgazmali material sifatida qo'llanilmoqda. Bu esa ularning to'liq pedagogik salohiyatidan foydalanishga to'sqinlik qilmoqda.

Tadqiqotning maqsadi boshlang'ich ta'lim jarayonida mediaresurslardan foydalanishning nazariy asoslarini tahlil qilish va o'quvchilarning fikrlash faolligini oshirishning pedagogik modelini asoslashdan iborat.

Ushbu tadqiqot natijasida quyidagi vazifalar aniqlanadi:

- mediaresurslar va fikrlash faolligi tushunchalarining ilmiy mazmunini tahlil qilish;
- boshlang'ich ta'limda qo'llaniladigan mediaresurslar turlarini tasniflash;
- media-pedagogikaning asosiy nazariy konsepsiyalarini o'rganish;
- mediaresurslardan foydalanishning fikrlash faolligiga ta'sirini ko'rsatuvchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Media-pedagogika – pedagogika fanining nisbatan yosh sohasi bo'lib, ommaviy axborot vositalari va raqamli texnologiyalardan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish qonuniyatlarini o'rganadi. Bu sohaning ilmiy poydevori XX asrning o'rtalarida yaratilgan.

Marshall McLuhan o'zining mashhur “Vosita – bu xabardir” g'oyasida ta'kidlashicha, axborotni yetkazish usuli o'zi yetkazayotgan mazmundan kam ahamiyatga ega emas. Ushbu qarash zamonaviy media-pedagogikaning metodologik asosini tashkil etadi.

Len Masterman o'zining “Media o'qitish” asarida mediaresurslarning ikki o'lchamli tabiatini ajratib ko'rsatdi: biri – o'qitish vositasi, ikkinchisi – o'qitish obyekti^[3]. Bu tasnif bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan va boshlang'ich ta'limda mediaresurslardan foydalanishni loyihalashda metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

David Buckingham “Media ta'limi: savodxonlik, o'rganish va zamonaviy madaniyat” asarida media ta'limning to'rtta asosiy tushunchasini taklif etdi: ishlab chiqarish, til, tasvir va auditoriya^[4]. Bu tushunchalar boshlang'ich maktab o'quvchilarida mediana tanqidiy o'qish ko'nikmalarini shakllantirish uchun asos bo'la oladi.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar orasida Yo'ldoshev J.G'. ta'limda yangi pedagogik texnologiyalarning ahamiyatini keng tahlil qilgan. Uning tadqiqotlarida an'anaviy ta'lim vositalari bilan zamonaviy multimedia imkoniyatlarini integratsiyalash zaruriyati asoslab berilgan.

Shuningdek, Tolipov O'.Q. va Usmonboeva M. boshlang'ich ta'lim pedagogikasida innovatsion yondashuvlarni o'rganib, mediaresurslarning motivatsion-kognitiv funksiyalarini tavsiflab bergan^[5].

Fikrlash faolligi (kognitiv faollik) tushunchasi psixologiya va pedagogika fanlarida turlicha talqin qilinadi. Lev Vygotskiy o'zining “Tafakkur va nutq” asarida fikrlash faolligini bolaning ijtimoiy muhit bilan muloqotida paydo bo'ladigan va rivojlanadigan dinamik jarayon sifatida tavsiflagan^[6]. U “yaqin rivojlanish zonasi” konsepsiyasi orqali o'quvchiga yangi bilimlarni o'zlashtirishda zarur bo'lgan kognitiv zo'riqishning rolini ko'rsatib bergan.

Jean Piaget o'z konstruktivizm nazariyasida bolaning atrof-muhit bilan faol o'zaro ta'sirida bilim qurishini ta'kidlagan^[7]. Uning assimilyatsiya va akkomodatsiya tushunchalari fikrlash faolligini o'quvchining mavjud bilim tuzilmalari bilan yangi ma'lumotlarning dialogik jarayoni sifatida anglashga imkon beradi. Aynan shu nuqtai nazardan mediaresurslar o'quvchiga yangi bilimlarni taqdim etish bilan birga mavjud tushunchalarni qayta ko'rib chiqishga undaydi va kognitiv faollikni rag'batlantiradi.

Benjamin Bloom o'zining mashhur taksonomiyasida kognitiv maqsadlarni oltita darajaga – bilish, tushunish, qo'llash, tahlil qilish, baholash va yaratishga bo'ldi^[8]. Bu taksonomiya mediaresurslardan foydalanishni pedagogik loyihalashda muhim asos bo'lib, qaysi turdagi mediaresurs qaysi kognitiv daraja uchun samaraliroq ekanligini aniqlashga yordam beradi.

Tadqiqotlar ko'rsatadiki, interaktiv mediaresurslar yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini (tahlil, baholash, yaratish) rivojlantirishda ayniqsa samarali.

Lorin Anderson va David Krathwohl Bloom taksonomiyasini qayta ishlab, uni ikki o'lchamli model sifatida taqdim etdilar: bilish jarayonlari o'qi (yodlash, tushunish, qo'llash, tahlil, baholash, yaratish) va bilim turlari o'qi (faktual, konseptual, protsessual, metakognitiv bilim)^[9]. Ushbu yangilangan taksonomiya mediaresurslardan foydalanishning didaktik maqsadlarini aniqroq belgilashga imkon beradi.

Rus psixologi I.Ya. Lerner ta'limdagi fikrlash faolligini uchta darajada tasnifladi: reproduktiv (taqlid), qisman izlanuvchi (evristik) va ijodiy (produktiv)^[10]. Bu tasnif boshlang'ich sinf o'quvchilariga mo'ljallangan mediaresurslarni tanlashda va o'quvchilarni asta-sekin yuqori kognitiv darajalarga ko'tarishda qo'llanilishi mumkin.

Konstruktivistik ta'lim nazariyasi zamonaviy media-pedagogikaning asosiy nazariy poydevorlaridan birini tashkil etadi. Konstruktivizmning ta'limiy modelida o'quvchi passiv axborot qabul qiluvchi sifatida emas, balki

bilimni faol quruvchi subyekt sifatida ko'riladi. Mediaresurslar aynan shu qurilish jarayonini qulay muhitda amalga oshirishga ko'maklashuvchi "qurilish iskalalari" vazifasini o'taydi.

David H. Jonassen konstruktivistik ta'limda texnologiyaning rolini o'rganib, ularni "tafakkur vositalari" (Mind-tools) deb atadi ^[11]. Uning modeliga ko'ra, raqamli texnologiyalar va mediaresurslar o'quvchiga muammolarni ko'rib chiqish, yechimlarni modellashtirish va fikrlarni tashkil etishda yordam beradi. Bu yondashuv boshlang'ich ta'limda media dasturlaridan, raqamli hikoya yaratishdan va interaktiv simulyatsiyalardan foydalanishning pedagogik zaminini tashkil etadi.

Seymour Papert konstruksionizm nazariyasida o'quvchi boshqalar bilan ulashadigan narsa yaratganida eng samarali o'rganishini ta'kidladi ^[12]. Ushbu g'oya boshlang'ich sinf o'quvchilariga oddiy video roliklar yaratish, raqamli prezentatsiyalar tayyorlash yoki podkastlar yozish orqali kognitiv faollikni jadal oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

Sotsiomadaniy nazariya nuqtai nazaridan Lev Vygotskiy ta'kidlagan "o'rta vositachilar" tushunchasi ham muhimdir ^[13]. Unga ko'ra, asbob-uskunalar va belgilar tizimi (shu jumladan mediaresurslar) inson tafakkurini bevosita shakllantirib boradi. Boshlang'ich maktabda mediaresurslar aynan shunday "o'rta vositachilar" sifatida fikrlash madaniyatini shakllantirish va boyitishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim amaliyotida qo'llaniladigan mediaresurslarni bir qancha mezonlar asosida tasniflash mumkin. Sensorli modal asosda ular ko'rgazmali (vizual), eshittiruv (audial) va kompleks (multimedia) turlarga ajratiladi. Interaktivlik darajasiga ko'ra esa passiv (video, audio yozuvlar), interaktiv (simulyatsiyalar, didaktik o'yinlar) va yaratuvchi (raqamli loyihalar, bloglar) turlar farqlanadi.

Vizual mediaresurslar (infografika, o'quv videolari, animatsiyalar) boshlang'ich sinf o'quvchilarida obyekt-larni, voqealar va jarayonlarni aniq ko'z oldida tasavvur qilishga yordam beradi. Allan Paivio ikki kodlash nazariyasida ko'rgazmali va so'zli axborotning birgalikda taqdim etilishi o'zlashtirishni sezilarli oshirishini isbotladi ^[14]. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu ayniqsa muhim, chunki ular hali mavhum tafakkur qilish qobiliyatini to'la o'zlashtirmagan.

Interaktiv mediaresurslar (raqamli o'yinlar, onlayn testlar, simulyatsiyalar) o'quvchida muammoni hal qilish ehtiyojini uyg'otadi va bu orqali fikrlash faolligini jadal oshiradi. Marc Prensky raqamli o'yinlarning ta'limiy salohiyatini o'rganib, ularning motivatsion, kognitiv va ijtimoiy ta'sir ko'rsatuvchi xususiyatlarini ta'kidladi ^[15]. Aynan o'yin jarayonida o'quvchi faol fikrlaydi, muqobil yechimlarni ko'rib chiqadi va qaror qabul qilishni mashq qiladi.

Yaratuvchi mediaresurslar boshlang'ich sinf o'quvchilarida eng yuqori kognitiv faollikni rag'batlantiruvchi vositalar hisoblanadi. Raqamli hikoya yaratish texnologiyasi o'quvchiga o'z tushunchalarini vizual va narrativ shaklda ifodalashni talab qiladi. Bu esa Bloom taksonomiyasining yaratish darajasiga mos keladi. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari raqamli hikoya yaratish jarayonida nafaqat mavzuni chuqurroq o'rganadilar, balki hamkorlik, muloqot va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot nazariy-tahliliy metodologiyaga asoslangan bo'lib, sistematik adabiyotlar tahlili usulidan foydalanilgan. Manbalar tematik kodlash usulida tahlil qilindi va uchta asosiy tematik guruhga ajratildi: nazariy asoslar, empirik tadqiqotlar va amaliy tajribalar.

Tadqiqot asosida "Mediaresurslar – kognitiv faollik" integratsion modeli ishlab chiqildi. Ushbu model uchta komponentni o'z ichiga oladi:

- (1) kirish o'zgaruvchilari (mediaresurslar turi, sifati va pedagogik maqsadga muvofiqligi),
- (2) jarayon o'zgaruvchilari (o'quvchining kognitiv ishtiroki, refleksiya va o'zaro ta'siri),
- (3) chiqish o'zgaruvchilari (fikrlash faolligi darajasi, bilim sifati va metakognitiv ko'nikmalar).

Model konstruktivistik ta'lim nazariyasi, Bloom taksonomiyasi va SAMR (Substitution, Augmentation, Modification, Redefinition) modeliga asoslangan.

SAMR modeli texnologiyaning ta'limdagi rolini to'rtta bosqichda tavsiflaydi:

- almashtirish – mavjud usulni texnologiya bilan almashtirish;
- kuchaytirish – funksional jihatdan yaxshilash;
- o'zgartirish – o'quv topshirig'ini qayta loyihalash;
- qayta ta'riflash – ilgari amalga oshirib bo'lmaydigan yangi vazifalarni yaratish.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, boshlang'ich ta'limda mediaresurslar ko'pincha almashtirish va kuchaytirish darajasida qo'llanilmoqda. Holbuki, o'zgartirish va qayta ta'riflash darajalarida ularni qo'llash kognitiv faollikni sezilarli darajada oshiradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sistematik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, to'g'ri tanlangan va metodik jihatdan pishiq qo'llanilgan mediaresurslar boshlang'ich sinf o'quvchilarida fikrlash faolligini oshirishda statistik jihatdan muhim ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Mayer va Moreno multimedia ta'limini o'rganib, animatsiya va so'zning birgalikda qo'llanilishi tushunishni 89 % ga oshirishini aniqlagan ^[16]. Bu natija Paivioning ikki kodlash nazariyasini eksperimental ravishda tasdiqlaydi.

Cheung va Slavin 74 ta tadqiqotning metatahlilini o'tkazib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida texnologiyaga asoslangan ta'lim an'anaviy o'qitishga nisbatan o'rtacha 0,33 effekt o'lchamiga ega ekanligini aniqladi ^[17]. Ayniqsa, o'quvchilarning o'zlari yaratadigan mediaprodukklar, ya'ni raqamli rasmlar, animatsiyalar va videolar eng yuqori kognitiv ta'sirni ko'rsatdi.

Pearson va Gallagherning o'qish tushunishini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotida vizual mediaresurslar, ya'ni rasmlar hikoyalar va videolar o'quvchilarda oldindan bilimni faollashtirish jarayonini kuchaytirganligi aniqlangan ^[18]. Bu natija boshlang'ich sinflarda yangi mavzularni vizual media orqali kiritishning samaradorligini asoslaydi.

Wegerif R. interaktiv media muhitida dialogik fikrlashning rivojlanishini o'rganib, raqamli muhitdagi muloqot o'quvchilarning bir-birlarining fikrlarini eshitish, baholash va tanqidiy ko'rib chiqish qobiliyatini rivojlantirishini ko'rsatdi ^[19]. Bu natijalar dialogik konstruktivizmning mediaga asoslangan ta'limdagi o'rnini tasdiqlaydi.

Adabiyotlar tahlili asosida boshlang'ich ta'limda mediaresurslardan fikrlash faolligini oshirish maqsadida samarali foydalanishning beshta asosiy pedagogik sharti aniqlandi.

Birinchi shart: maqsadga muvofiqlik. Mediaresurs o'quv maqsadi va kognitiv vazifaga aniq mos kelishi zarur. Agar mediaresurs yordamchi vosita sifatida ishlatilmay, o'z-o'zicha maqsad bo'lib qolsa, kognitiv yuk ortadi va samaradorlik pasayadi. Sweller J. kognitiv yuk nazariyasida ortiqcha sensor axborot fikrlash faolligiga to'sqinlik qilishini isbotlagan ^[20].

Ikkinchi shart: o'quvchi faolligi. Mediaresurs passiv kuzatish uchun emas, balki faol kognitiv ishtirok uchun ishlatilishi lozim. Mayer R.E. faol o'quvchi nazariyasida o'quvchi media bilan faol muloqotda bo'lganda, ya'ni savollar berganida, taxminlar qilganida va ma'lumotlarni tashkil etganida, o'rganish samarasi maksimal bo'lishini asoslagan ^[21].

Uchinchi shart: metakognitiv yo'naltirish. Pedagogning mediaresursdan foydalanish jarayonida o'quvchilarni o'z tafakkur jarayonlarini kuzatishga yo'naltirishi zarur. Flavell J.H. metakognitsiya nazariyasida o'quvchining o'z fikrlash jarayonini anglash va boshqarish qobiliyatining kognitiv muvaffaqiyatga ta'sirini ko'rsatdi ^[22]. Media bilan ishlashdan keyin refleksiv muhokama o'tkazish ushbu shart uchun eng samarali usul hisoblanadi.

To'rtinchi shart: o'quv muammosi markazliligi. Mediaresurs mavhum o'quv topshiriqlar emas, balki aniq, hayotiy va o'quvchiga ahamiyatli muammolar kontekstida qo'llanilishi kerak. Problem-based learning (PBL) yondashuvida mediaresurslar real muammolarni tushunish va yechish uchun axborot manbai hamda tahlil vositasi sifatida ishlatiladi.

Beshinchi shart: ijtimoiy o'zaro ta'sir. Mediaresursdan foydalanish jamoaviy muhokama, guruhli loyiha va hamkorlikdagi yaratuvchanlik bilan birlashtirilganda fikrlash faolligi yuqori bo'ladi. Vygotskiyning yaqin rivojlantirish zonasi nazariyasiga ko'ra, o'quvchi tengdoshlar yoki pedagog bilan hamkorlikda mustaqil ko'tarila olmaydigan kognitiv darajalarga erisha oladi.

Tadqiqot, shuningdek, boshlang'ich ta'limda mediaresurslardan foydalanishga to'sqinlik qiluvchi bir qator muammolarni ham aniqladi.

Birinchi muammo – raqamli bo'linish: O'zbekistonning shahar va qishloq maktablari o'rtasida texnologiyalarga ega bo'lish imkoniyatidagi katta farq mediaresurslardan teng foydalanishga to'sqinlik qilmoqda.

Ikkinchi muammo – pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi: ko'plab boshlang'ich sinf o'qituvchilari mediaresurslardan pedagogik jihatdan to'g'ri foydalanish bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega emas.

Uchinchi muammo – media sarflanishi xavfi: nazorat qilinmagan media ta'siri o'quvchilarda passiv iste'mol ko'nikmasini shakllantirishi va faol kognitiv ishtirokni kamaytirishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot boshlang'ich ta'lim jarayonida mediaresurslardan foydalanish o'quvchilarning fikrlash faolligini oshirishning muhim omili ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Adabiyotlar tahlili va nazariy modellashtirish asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Mediaresurslar boshlang'ich ta'limda vosita vazifasini o'tagandagina pedagogik salohiyatini to'liq namoyon qiladi. Ularning mustaqil maqsadga aylanishi kognitiv yukni orttirib, fikrlash faolligini pasaytiradi.
2. Konstruktivistik, sotsiomadaniy va kognitiv psixologiya nazariyalari mediaresurslarning fikrlash faolligiga ijobiy ta'sirini bir ovozdan tasdiqlaydi. Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi, Piaje konstruktivizmi va Bloom taksonomiyasi mediaresurslar asosidagi pedagogik loyihalashtirish uchun mustahkam nazariy asos hisoblanadi.
3. Boshlang'ich maktabda interaktiv va yaratuvchi mediaresurslar passiv vizual materiallarga qaraganda fikrlash faolligiga sezilarli darajada ko'proq ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, raqamli hikoya yaratish, interaktiv simulyatsiyalar va muammoga asoslangan video-vazifalar eng yuqori kognitiv ta'sirni beradi.
4. Mediaresurslardan samarali foydalanishning beshta asosiy pedagogik sharti – maqsadga muvofiqlik, o'quvchi faolligi, metakognitiv yo'naltirish, muammo markazligi va ijtimoiy o'zaro ta'sir – pedagog tomonidan birlilikda ta'minlangandagina kutilgan natijaga erishish mumkin.
5. O'zbekiston boshlang'ich ta'limida mediaresurslardan samarali foydalanish uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish va o'qituvchilarning media-pedagogik kompetensiyasini oshirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilanishi zarur.

Kelajak tadqiqotlar uchun tavsiya: ushbu nazariy xulosalarni eksperimental tekshirish maqsadida O'zbekiston boshlang'ich maktablarida nazorat va eksperimental guruhlarini o'z ichiga olgan empirik tadqiqot o'tkazish maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, mahalliy madaniy kontekst va o'zbek tili xususiyatlariga moslashtirilgan media materiallarining kognitiv ta'sirini o'rganish alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Marshall McLuhan. *Understanding Media: The Extensions of Man.* – New York: McGraw-Hill, 1964-yil.
2. Yo'ldoshev J.G'. *Ta'limda yangi pedagogik texnologiyalar.* – Toshkent: O'qituvchi, 2009-yil.
3. Len Masterman. *Teaching the Media.* – London: Comedia, 1985-yil.
4. David Buckingham. *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture.* – Cambridge: Polity Press, 2003-yil.
5. Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari.* – Toshkent: Fan, 2005-yil.
6. Lev Vygotskiy. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.* – Cambridge: Harvard University Press, 1978-yil.
7. Jean Piaget. *Science of Education and the Psychology of the Child.* – New York: Viking Press, 1971-yil.
8. Benjamin Bloom. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals.* – New York: David McKay, 1956-yil.
9. Lorin Anderson, David Krathwohl. *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing.* – New York: Longman, 2001-yil.
10. I.Ya. Lerner. *Didakticheskiye osnovy metodov obucheniya.* – Moskva: Pedagogika, 1981-yil.
11. David H. Jonassen. *Computers in the Classroom: Mindtools for Critical Thinking.* – New Jersey: Prentice-Hall, 1996-yil.
12. Seymour Papert. *Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas.* – New York: Basic Books, 1980-yil.
13. Lev Vygotskiy. *Thinking and Speech.* – Moscow: Uchpedgiz, 1934-yil.
14. Allan Paivio. *Dual Coding Theory: Retrospect and Current Status // Canadian Journal of Psychology.* – 1991-yil. – 45(3). – B. 255–287.
15. Marc Prensky. *Digital Game-Based Learning.* – New York: McGraw-Hill, 2001-yil.
16. Mayer R.E., Moreno R. *Nine Ways to Reduce Cognitive Load in Multimedia Learning // Educational Psychologist.* – 2003-yil. – 38(1). – B. 43–52.
17. Cheung A., Slavin R. *The Effectiveness of Educational Technology Applications for Enhancing Mathematics Achievement in K–12 Classrooms // Educational Research Review.* – 2013-yil. – 9-son. – B. 88–113.
18. Pearson P.D., Gallagher G. *The Gradual Release of Responsibility Model of Instruction // Contemporary Educational Psychology.* – 1983-yil. – 8-son. – B. 112–123.
19. Wegerif R. *Literature Review in Thinking Skills, Technology and Learning.* – NESTA Futurelab Series, Report 2, 2002-yil.
20. Sweller J. *Cognitive Load During Problem Solving: Effects on Learning // Cognitive Science.* – 1988-yil. – 12(2). – B. 257–285.
21. Mayer R.E. *Multimedia Learning.* 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009-yil.
22. Flavell J.H. *Metacognition and Cognitive Monitoring // American Psychologist.* – 1979-yil. – 34(10). – B. 906–911.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.